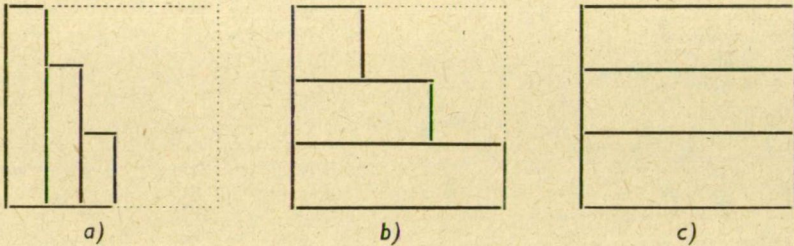

Fontos és hasznos funkciót tölthetnek be egyes tanulmányokban a különféle sematikus ábrák: néhány négyszög, kör, vonal, nyíl stb. segítségével a szerzők *bonyolult folyamatokat tehetnek az olvasó számára könnyebben érthetővé, a dolgok lényegére világítva rá*. Ilyen volt számomra a Magyar Pedagógia 1971. évi 1–2. számában VÁG OTTÓ „A társadalmi szükségletek és a társadalmi viszonyok szerepe az általánosan képző iskola elterjedésében” című tanulmányának első sematikus ábrája, amelyben a neveléssel kapcsolatos társadalmi igény útját vázolta fel annak felmerülésétől megvalósulásáig (114. o.).

Annál problematikusabb viszont ugyanennek a tanulmánynak a második részében található három *négyszög*: ezek a négyszögek ugyanis — véleményem szerint — *bonyolult folyamatokat szimplifikálnak, nem a megértést teszik egyszerűbbé, hanem a bemutatandó-ismeretendő bonyolult tényeket ábrázolják egyszerűnek, nem bonyolultnak*.

protestáns, piarista), ezekben tanult a nemes gyermeke éppen úgy, mint a városi polgáré. A kollégium-típusú iskola a 16. század végétől a 18. század végétől élte virágkorát, grammatika előtti, legalsó osztályaiban általános képzést nyújtva. A kollégium-típusú iskola azonban *egyetlen lépcsősorú iskola* volt, egyéni céljaiktól függően annyi osztályát végezték el tanulói, amennyit szükségesnek tartottak, azután kimaradtak. Ezért az egyre erősödő polgárság minden erejével olyan iskolatípusokért küzdött, nem eredmény nélkül, amelyek — túl az általános képzésen — praktikus szakmai képzést, polgári hivatásra való előkészítést tudnak nyújtani gyermekeik számára. (PESTALOZZI: ipari képzés és embernevelés harmóniája!) Ezt a bonyolult 16–18. századi feudalizmuskori képet nem tudom kiolvasni ebből a négyszögből, bár a szerző azt ígerte: éppen a feudalizmus 16. századdal kezdődő szakaszára (nem pedig korábbi századaira) vonatkoznak mondanivalói.

1. ábra

Íme a négyszögek:

Az a) négyszög jelképezné a szerző szerint a feudális társadalom keretei között folyó nevelést: általánosan képző iskola nincs, csak három, hivatásra nevelő képzés-típus a nemesiség és a papság, valamint „polgári” rétegek számára.

Ezzel szemben mi a valóság? Ilyen oktatási-nevelési szervezet a feudális társadalom több mint évezredes létezésének *csak egyik szakaszában*: a 14–15. században volt Nyugat-Európában éppen úgy mint nálunk. Más volt a helyzet e két évszázad előtt is, utána is. — Döntő változás következett be — még mindig a feudális társadalmi keretek között — a 16. század közepén: megjelent az *általánosan képző iskola* az önálló, a latin iskolától független városi és falusi kis-iskola formájában, Nyugat-Európában éppen úgy, mint nálunk. Ezt az iskolatípust taglalta elméleti szinten COMENIUS háromféleképpen is (Didactica Magna, sáropataki írások, Pampaedia). Ugyanakkor a korábban sokféle latin iskola egységesült: kialakult a *kollégium-típusú iskola* (jezsuita,

A b) négyszög a polgári társadalomban érvényesülő tendenciát szemléltetné: mindenki kapjon általános képzést, jóval kevesebben jutnak el a középfokú iskolákba, még kevesebben a felsőoktatásba. Ami az általános képzést illeti: a polgári államok — fejlődésük bizonyos fokán — törvénnyel kötelezik polgáraikat a kötelező elemi iskolázásban való részvételre. De köztudott: maga a törvény mindenütt igen fontos tény, de még *átvölvől* sem jelenti azt, hogy mindenki valóban általános képzésben részesül, úgy, ahogyan ezt a kocka fekvő téglalpa sugallja. Egyrészt tehát a polgári társadalmakban sem részesül mindenki általános képzésben, másrészt az *általános képzés tartalma, mértéke és mélysége igen-igen különböző!* Folyamatról van itt is szó: egyre mélyebb, egyre szélesebb körű, egyre tartalmasabb általános „emberi” képzést kényszerül szervezni a polgári társadalomban is az uralkodó osztály, akárcsak a feudalizmus utolsó évszázadaiban.

A c) négyszögben nem az általános képzést jelző fekvő téglalappal van problémám, hanem a

közép- és felsőoktatást szimbolizáló szintekkel. A felépített szocialista társadalomban *mindenki középiskolai végzettséggel rendelkezik, és ezenfelül mindenki egyetemi vagy főiskolai tanulmányokat is fog végezni?* Ha a b) és a c) négyzeteket összehasonlítjuk, logikusan csakis erre a következtetésre juthatunk.

Az általánosan képző iskola kialakulása, elterjedése, szervezetének és tananyagának a

társadalmi igények nyomán bekövetkező differenciálódása, valamint az általános képzés helye és szerepe a feudális, a polgári és a szocialista társadalomban — úgy vélem — *sokkal bonyolultabb folyamat*, semhogy ezt ez a három négyzög merev állóképe érzékeltetni tudná.

Mészáros István